

İç Mimarlık Alanında Temel Tasarım Eğitimi Bilgi Alanları

Hakan ERTEK

Doç.,

Hacettepe Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Öğretim Üyesi

Başlangıçtan itibaren çeşitli toplumsal aşamalardan geçerek günümüz karmaşık sosyo kültürel yapısını belirleyen insan, aktivitelerine barınak oluşturulan mekanları tasarlayarak yaşam platformlarını tanımlamaktadır.

İnsan, yaşamının her aşamasında çeşitli problemlerle yüzleşmekte ve sürekli olarak problem çözme davranışı içinde bulunmaktadır. Problem çözme davranışı, engelle karşılaşma ya da istenen bir amaca varamama durumunda; ortaya çıkan engeli kaldırmaya ya da amaca varmaya yönelik bir girişimdir. Davranış bilimcileri bu girişimi bir uyum sağlama aktivitesi olarak görmektedirler.

Söz konusu uyum sağlama süreci kapsamında, "herhangi bir parça ya da bütünün nasıl düzenlenmesi, nasıl biçimlenmesi gerektiğine karar vermek ve bir modelini elde etmek amacıyla yapılan zihinsel aktiviteye ve bu süreçte tasarlama denmekte; tasarlama sonucunda ortaya çıkan düzenlemeye ya da oluşum ise tasarım olarak adlandırılmaktadır".

Bu tanıma göre, yaşamımızın herhangi bir anında ve herhangi bir konuda düzenlemeler yapmamız söz konusu olduğunda tasarlama ve tasarım kavramları belirleyici olmakta ve problemlerin çözümlenmesinde rol oynamaktadırlar. Tüm tasarım kararları insanın bireysel ya da diğer bireylerle etkileşimi içindeki davranışları olarak çevre ile ilişkilenebilir ve insan – çevre modellerini oluşturmaktadır. Bu anlamda insan çevresini tanımlarken aynı zamanda bu çevresel değerler ile tanımlanmaktadır.

Mekan tasarlama ve yaratma eylemleri olarak tanımlanabilecek fiziksel çev-

reyi düzenleme aktiviteleri ise, genel boşluğun gerekli yönlerden sınırlanarak, kullanıcı gereksinimlerine uygun kavram ve biçimlerde denetim altına alınma girişimleridir. Bu eylemler boşluğun biçimlenmesine ve insan tasarımı mekanların oluşmasına yol açmaktadır.

Çağımızın devingen teknolojik yapısı her alanda iş bölümü ve uzmanlaşmayı kaçınılmaz kılmakta ve mekan tasarımı ile ilgili disiplinlerden fonksiyon ve ölçek olarak insana en yakınına oluşturan iç mimarlık mesleğinin uğraş alanını tanımlamaktadır. 1963 yılında kurulan Uluslararası İç Mimarlar Konfederasyonu (IFI)'nin tanımına göre "iç mimarlar, iç mekanların işlevsel ve düzeyli olabilmesine ilişkin problemleri araştıran, tanımlayan ve yaratıcılığını katarak çözümleyen tasarımcılardır".

Çok çeşitli aktivitelere platform oluşturan mekan tasarlama eylem ve disiplinleri, çağdaş mekanları yaratmada ortak ve çok sesli bir yapıda çalışmakta ve bir çok bilgi alanı ile beslenmektedir. Tasarım mesleklerinin aralarındaki ortaklıklar eğitimlerinde de bazı ortaklık ve benzerlikleri gerektirmektedir. Ulusoy' un belirttiği gibi, "mekan tasarım alanlarının eğitimleri arasındaki ortak amaç, özellikle mekana ilişkin temel kavramlar ve tanımlarla tanışıklık ve onları kullanabilme becerisinin edinilmesi" olarak tanımlanabilir.

Buna dayanarak farklı tasarım alanlarının eğitiminde kullanılan alıştırmalarındaki kavramsal benzerlikler vurgulanıp; farklılıkların ise oluşturulacak mekansal düzenlemelerin ölçeği, kapalı ve açık ortamda yer alması, mekan tanımlamada kullanılan teknoloji ve malzemenin içeriği, zaman faktörü gibi unsurlar söz konusu olduğunda ortaya çıktığı savunulmaktadır.

Mekanın kullanıma başlanmasından önce son tasarım kararları iç mimarlar tarafından verilmekte ve bu anlamda iç mimarlık mesleği ve bu mesleğin eğitimi yaşamsal boyutta önem kazanmaktadır. İç mimarlık mesleği ve bu mesleğin küçük bir modeli olarak değerlendirilebilecek iç mimarlık eğitiminin başlangıcında yer alan ve iç mimarlık eğitimine temel oluşturduğu var sayılan temel tasarım eğitimi bileşenleri ise çeşitli bilgi alanları ile beslenmektedir.

Bu konuda Aksoy' un görüşleri şöyledir; "İnsanı içermeyen bir yapı, soyut bir çevrede kalan bir tasarım, mimarlık niteliklerinin tümüne erişememekte, tamamlanmamış kalmaktadır. Bu yaklaşım mimarlık eğitiminde de etkili olmaktadır. Mimarlık okullarında çok büyük bir ağırlık taşıyan tasarım çalışmalarını yanında, insan ve toplum bilimleri, yapı bilimleri, kent, kır ve bölge planlama bilimleri ve mimarlık, estetik, sanat tarihi bilimleri ders izlenmelerinin önemli parçalarını oluşturmaktadır".

Günümüz iç mimarlık alanına ve bu alanın temel eğitimine uyarlanabilecek bu geniş bakış açılı ya da çoğulcu anlayış, mimarlık teorisi ve kuramının irdelenmesiyle netleşebilir. Teori kavramı karmaşık yapısı nedeniyle değişik

anlamlar kazanabilmektedir. Teori Yunanca'da "theos" kökünden gelir ve kişinin içe ve dışa dönük görebilme yetisi anlamındadır. Ancak kullanıcının istemine göre çeşitli şekillerde yönlenir. Geçmiş olayların önemli tanımlamalarında ve bunlara benzer inanç sistemlerine dayalı davranış biçimlerinin metodolojik açıklamalarında kullanılır. Mimarlık teorisi ile ilgili yeni bir tanımlama John Lang tarafından yapılmıştır. "Mimarlıkta tasarım prensipleri ve yöntemleri, standartları ve manifestoları, mimarlık teorisinin örnekleridir. Bunlar; dünya üzerindeki, iyi mimarlık, iç mekan, bölge, peyzaj ve kent tasarımı idealleri üzerine kurulmuşlardır".

Norberg Schulz teorisinin; ampirik (deneysel) bilgi üzerine yapılması gerektiğini, böylece, yaratıcı tasarımcının tasarlama ve öngörme, karşılaştırma ve eleştirel olabilmek yetilerine sahip olmasının sağlanabileceğini belirterek, teorisinin, tasarlanmanın ve dolayısıyla tasarım eğitiminin en önemli basamaklarından birini oluşturduğunu vurgulamaktadır.

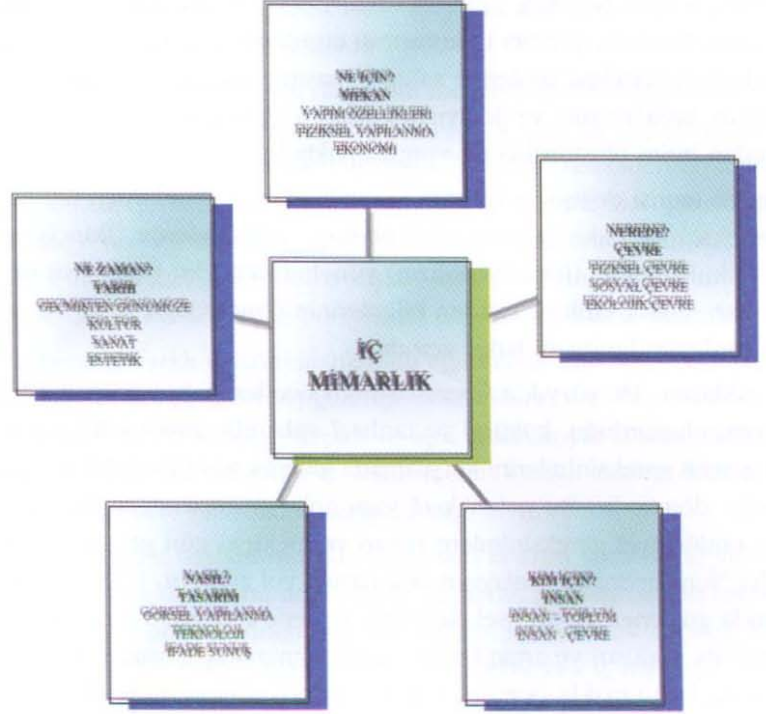
Tasarım teorisi değişik şekillerde kazanılmaktadır. Bunlardan ilki tarihsel – geleneksel kaynaklı tasarım yöntemleriyle edinilenlerdir. İkincisi, insanın pratik kullanımına (fonksiyonalizm) yönelmiş teoridir. Üçüncüsü ise, çevre bilimleri, insan, tarih ve tasarım bilimlerinin oluşturduğu geniş bir yelpazeden beslenen bütüncül bakış açısıdır.

İlk yaklaşım; 19. yüzyılda yaygınlaşmış; önceden kabul görmüş ve bilinen stillerin oluşturduğu, kültürel ve tarihsel anlamda tatmin edici ancak insanın gerçek gereksinimlerini karşılamada giderek zayıflayan bir anlayışın var olduğu dönemdir. Bu geleneksel yapı anlayışı ve formlarının yetersizliği, yeni endüstriyel gereksinimlere cevap vermekteki gün geçtikçe artan güçlükler "fonksiyonalist" anlayışın doğmasına yol açmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında güçlenen ve tarihsel dayanağı şiddetle reddeden modernist fonksiyonalizm, endüstri ve artan konut gereksinimini karşılayan mekansal yaklaşımlarda bulunmakla beraber önemli bir boyutu göz ardı etmekteydi. Bu boyut; yapı ve malzemenin belirli aktiviteler için gereken minimum metrekarenin formal değerlendirmelerle sağlanması ve insanın sosyal ve psikolojik gereksinimlerini gözetmeyen işlevci bir anlayış biçimi idi.

Bu noktada; "mekan tasarımının bir insan ürünü olarak amacı nedir" sorusuna; pratik, fonksiyonel, çevre yaratan ve sembolik değerleri olan ve dikkatle irdelenmesi gereken üçüncü cevap söz konusu olmaktadır. Üçüncü yaklaşım tasarım ve eğitimi için en uygun teori olarak görülebilir. Ne tarihsel ne de fonksiyonalisttir. İnsan inanç ve davranış şekilleri ile beslenecektir. Bu da çevresel psikoloji, davranış psikolojisi, antropoloji, güzel sanatlar, felsefe, semiyoloji gibi bilgi alanlarınınca beslenen bir yapıyı tanımlamaktadır.

Ertek' in de belirttiği gibi, günümüzde tasarım ve mimarlık teorisinin ulaştığı bu çok disiplinli ve geniş bakış açılı yaklaşım; iç mimarlık eğitimi ve bu

eğitim s¼recide b¼y¼k ¼nem taşıyan 1. sınıf temel tasarım eğitimi i¼in bir model oluşturabilecektir. Bu anlamda belirleyici ve doğru soruların sorulduğu bir soru – cevap y¼ntemi i¼ mimarlık alanı bilgi i¼eriđini belirlemede yol g¼sterici olabilir. Bunlar; "kim i¼in" sorusu, "ne i¼in" sorusu, "nerede" sorusu, "ne zaman" sorusu ve "nasıl" sorularıdır. Bu beş sorunun yanıtı, i¼ mimarlık etkinliğini, bilimsel bilgi alanlarını ve dolayısıyla i¼ mimarlık eğitiminin ve bu eğitimin k¼¼¼k bir modeli olan "temel tasarım eğitiminin" bileşenlerini belirlemede kullanılabilir.

Buna göre, i¼ mimarlık etkinliği, ¼ncelikle kullanıcılar ve genelde insanlar i¼in ger¼ekleřtirilmektedir. İ¼ mimarlığın somut amacı, mekan yaratmak ve varolan mekansal kabuğu (yapı) nitelikli i¼ mekanlar olarak tanımlamak ve insan kullanımına uygun hale getirmektir. İ¼ mekan fiziksel, sosyal ve ekolojik ¼evrede yer alacaktır. İ¼ mekan ge¼miřten g¼n¼m¼ze, k¼lt¼rel, sanatsal, estetik değerlerle yani tarihsel birikimin ışığında tasarlanacaktır. İ¼ mekan tasarımıyla ger¼ekleřecek ve ifade edilecektir.

Mekan tasarımı alanında yeni; ancak g¼n¼m¼z koşullarında varlığını ve gerekliliğini ispatlamış bir mesleğin eğitimi, bu eğitimin i¼eriđi ve niteliği, bu

eğitime nasıl başlanacağı, bu başlangıcın kuramsal temellerini nerelere oturtacağı, bu kuramsal yaklaşımların uygulama sistematığıne ne şekilde dönüş-türülebileceği, var olanın ve olması gerekenlerin neler olduğu sorunsalları irdelenirken, genel ve temel eğitim sistematiklerinin birbirinin uzantısı ve destekleyicisi niteliğinde oluşabileceği düşüncesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda iç mimarlık alanında çalışan eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin belirleyici rolleri ve eğitimin bütününe değerlendirerek temel eğitimi de bu bütünüň önemli bir parçası olarak görebilmeleri yararlı olabilir.

Eğitim aktivitesi, insan yaşamı boyunca sürmektedir. Bu aktivitenin iç mimarlık mesleğine yönelik, sistemli ve formal kısmını belirleyen ve başarılı olanlara bu alanda profesyonel uygulama yapma lisansını veren sürecin başlangıcını oluşturduğu kabul edilen temel eğitim ise; farklı sosyal, kültürel yapılanmalardan ve bölgelerden gelen öğrenciler arasında öncelikle sosyal ve daha sonra da mesleki bakış açılarının oluşturulması ile bu alanda gerekli bilgi ve becerinin edinilmesi görevlerini üstlenmektedir. Ancak bu görevleri tek başına yüklenmesi gerçekçi, doğru ve yeterli olamayacağı için, başlangıç sınıfını oluşturan diğer ders oluşumlarıyla birlikte bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekli olmaktadır. Bu oluşumlar temel eğitimin bütününe oluşturmada birbirini destekler nitelikte ve yukarıda irdelenen çevre, insan, mekan, tasarım ve tarih kaynaklı bilgi alanlarının kesişme noktasında yer alarak çok sesli bir başlangıç oluşturabilirler.

Kaynakça

- AKSOY, Erdem, "Mimarlık Eğitiminin Amaçları ve Öğretim Programları ile İlgili Sorunlar", Mimarlık ve Sanat, İstanbul, 1969.
- ERTEK, Hakan, İç Mimarlık Alanında Temel Tasarım Eğitimi Kuramlarına Bir Yaklaşım, Hacettepe Üniversitesi Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara, 1969.
- LANG, John, "Theories Of Perception and Formal Design", Designing For Human Behavioral Sciences, Dowden Hutchinson and Ross, Pennsylvania, 1974.
- NORBERG - SCHULZ, Architecture Meaning and Place, Rizzoli International, Christian, New York, 1988.
- TEYMUR, Necdet, Problems in Professional Education, Southbank Architectural Papers, No. 7, The Department of Architecture, London, 1980.
- ULUSOY, Zühal, Mimarlık Pratiğinde Farklı Alanlar ve Eğitime Yansımaları, Mimarlık ve Eğitimi, Forum 1., 1995.
- DENEL, Bilgi, A Method for Basic Design, M.E.T.U. Faculty of Architecture Pub., Ankara, 1979.